

ACTUALITATEA PRIVITĂ DE SUS: JURNALISMUL DRONELOR

Petru BOGATU,
lector

Summary

An article about the new technological media arsenal is actually a study about the modern society, about the impact of the digital era on the community. This is not incidentally. Media, a crucial piece in the social puzzle, participates directly in the shaping of public area. In this paper, I shall present the upgrading process of the information collection instruments, and on this background I shall analyze the use of unmanned aerocrafts in the media institutions as an expression of the technological revolution and trend modernity. Moreover, I shall examine the context of their entry into journalism, but also the unique opportunities offered by the new technological achievement. I shall focus on the prospective developments of drone journalism. I shall also analyze matters relating to ethics and legal field of the drone use by media.

De sus lumea se vede mai bine

La finele lunii noiembrie 2015 Centrul pentru Jurnalism Independent și Internews au organizat la Chișinău un atelier de inovații media numit „Jurnalismul dronelor”, care a urmărit promovarea unor noi metode și instrumente de producție în presă. În cadrul acestei reuniuni participanții au învățat tehnici și procedee moderne de selectare și codare a informației, au studiat suporturi performante de transmisie și echipamente ultramoderne de recepție a știrilor. Dincolo de conținutul și programul atelierului, este simptomatică denumirea acestuia care pare inspirată din filmele științifico-fantastice. Numai că ceea ce până mai ieri părea un subiect de SF astăzi devine realitate. Jurnalismul dronelor este cu certitudine ultima realizare tehnologică a mass-mediei.

În 2012, fostul redactor-șef al publicației Wired, Chris Anderson, în mod surprinzător a abandonat jurnalismul pentru a se dedica unei afaceri neobișnuite. El a fondat o companie specializată în fabricarea de drone. Deși multă lume s-a arătat nedumerită de gestul lui, inițiativa sa a dat roade. Anderson vinde acum până la 1 000 de drone pe lună. Nu aș fi surprins, scrie jurnalistul italian, Philip Di Salvo, dacă majoritatea dronelor sale ar ajunge să fie parcate în fața redacțiilor din întreaga lume.

Deși îmbracă o formă alegorică, pronosticul ni se pare pertinent, întrucât surprinde dezvoltarea fulminantă a unei direcții noi și foarte promițătoare în mass-media. De sus lumea se vede mai bine și presa nu va rata șansa de a-și per-

fecționa instrumentele de lucru. Asta e clar. Jurnalismul este, implicit, un efect al modernității, dar în același timp, un producător de modernitate. Cu alte cuvinte, după cum scrie profesorul Constantin Schifernetț, mass-media a devenit cauză și efect al societății moderne.

Totodată, jurnaliștii, în marea lor majoritate sunt, de regulă, reticenți față noile tehnologii. Reacția lor circumspectă, până la un punct, este firească. Ei sunt oamenii cuvântului scris sau oral și pentru a se exprima nu au nevoie de echipamente sofisticate. Mai întâi, în zorii presei, s-au mulțumit cu pana de gâscă. Apoi stiloul le-a părut suficient. Mai târziu fusese inventată mașina de scris, înlocuită la finele secolului trecut de calculator.

Totuși, presa are de-a face nu doar cu înregistrarea cuvântului tipărit sau vorbit, ci și cu trierea, colectarea și difuzarea informațiilor. Nu întâmplător, fondatorul primei agenții de presă de pe glob, Charles-Louis Havas, a trebuit să se gândească în prima jumătate a secolului al XIX-lea la folosirea porumbeilor pentru aducerea cât mai grabnică a știrilor de la Berlin și Londra la Paris. Între timp, mass-media a devenit o industrie a comunicării și un element-cheie al societății informaționale. Producția jurnalistică generează nevoia identificării unor mijloace tehnice tot mai performante.

Inovațiile din mass-media schimbă lumea

Presa a fost din capul locului un vehicul al progresului tehnologic. Redacțiile primelor instituții media s-au numărat printre pionierii unor inovații care au schimbat lumea. Ele au promovat, bunăoară, telegraficul optic și cel electric (1850), cablul submarin (1885), aparatul de fotografiat (sfârșitul secolului al XIX-lea), radioul (începutul secolului XX), camera de luat vederi, sateliții de telecomunicație (1965), calculatorul (1970), computerele personale (1990), iar la ora actuală, tehnicile digitale. Întreaga istorie a mass-mediei este o poveste fascinantă a performanțelor tehnologice care au modernizat spectaculos modul de producere, difuzare, precum și de consumare a mesajelor jurnalistice.

Odată cu descoperirea internetului și intrarea lumii în era informațională, trăim astăzi în plină revoluție digitală. Noile tehnologii anulează distanțele, transformă planeta într-un „sat electronic”, creează o lume virtuală și, în cele din urmă, după cum demonstrează Manuel Castels, societatea în rețea (Network society).

Astfel stând lucrurile, mijloacele de comunicare sunt mai mult decât niște unelte și aparataje sofisticate de difuzare și receptare a informației. Ele se dovedesc a fi producătoare de forme inedite de cultură și subiectivitate, de mentalitate și uzanțe comportamentale. După cum cărțile au creat un individ rațional

de la descoperirea tiparului încoace, la fel și suportul digital al cuvântului formează o nouă identitate socială și experiență culturală.

Pe valul realizărilor tehnologice, forța jurnalismului, în ciuda dificultăților cu care se confruntă presa tipărită, crește exponențial. Funcțiile lui sociale se extind rapid, dictând agenda publică, impunându-se tot mai presant într-o alternativă funcțională puterii formalizate. Privită din acest unghi, cercetarea mutațiilor survenite în mass-media de toate tipurile se centrează astăzi mai mult pe internetizarea ei, pe interacțiunea ziarelor, televiziunilor și posturilor de radio cu new media, pe relația presei tradiționale cu mediul virtual, în speță, cu platformele web. Sunt studiate preponderent noile oportunități de distribuție a informației. Mai puțină atenție se acordă modernizării echipamentului de care are nevoie jurnalistul pentru identificarea, dobândirea și interceptarea informației. Or, din acest punct de vedere, arsenalul presei se schimbă, se mărește, se renovează și se consolidează pe zi ce trece. De câtva timp, în dotarea mass-mediei au intrat dronele. Cuvântul de ceva timp a ajuns pe buzele tuturor datorită limbajului militar. Mass-media e doldora de știri despre utilizarea lor în teatrele de război.

Dificultățile definirii

Cu toate acestea, intrarea dronelor în jurnalism se produce aici și acum. Chiar sub ochii noștri. Fenomenul este pe cât de nou, pe atât de neobișnuit. Nu este de mirare că deocamdată creează anumite dificultăți până și definirea lui.

Drona este un englezism și înseamnă „trântor”. Originea lui trebuie căutată în terminologia militară. Dicționarele academice încă nu l-au definit, cele online îl cataloghează ca fiind un „aparat de zbor fără pilot uman la bord, ghidat de la distanță sau cu pilot automat”. Denumirea oficială a dronelor este UAV-uri (unmanned aerial vehicles). Datorită dezvoltării sistemului GPS (Global Positioning System), care asigură navigarea cu acuratețe oriunde pe glob, vehiculele aeriene fără pilot sunt folosite deja pe toată planeta. Ele sunt controlate de operatori aflați în bazele militare de pe teritoriul SUA.

Prima utilizare a vehiculelor aeriene fără pilot s-a produs într-un conflict armat din Liban (2006) când forțele israeliene au trimis un atare aparat pentru cercetarea de la mare înălțime a sistemelor defensive siriene și colectarea de date necesare în vederea distrugerii lor. În scurt timp, dronele au intrat în arsenalul armatei americane care le-a desăvârșit rapid. Pentru că prezintă numeroase avantaje față de aeronavele cu pilot, ele au devenit o armă esențială.

În 2001, când SUA a declarat război terorismului mondial în urma atacului din 11 septembrie asupra Turnurilor Gemene și a Pentagonului, armata americană avea în arsenalul său 50 de drone. De atunci numărul lor a crescut

vertiginos. În prezent, în scopuri militare sunt utilizate nu mai puțin de 7 500 de aparate zburătoare fără pilot. Concomitent, există proiecte aprobate și finanțate de oficialitățile americane privind extinderea rețelelor globale de UAV-uri.

Pentagonul alocă peste cinci miliarde de dolari anual pe drone. Numărul piloților care conduc aceste aparate de la sol este în prezent mai mare decât cel al piloților specializați în avioane de luptă și bombardiere. Actualmente, 40 de UAV-uri Predator, de exemplu, sunt în aer în Afganistan, Irak, Pakistan și Siria, dar și în alte zone fierbinți ale globului. Exemplul american este urmat și de alte state. Arabia Saudită utilizează drone împotriva insurgenților șiiți din Yemen.

De la un timp încoace însă, aeronavele pilotate de la distanță depășesc domeniile cu aplicabilitate militară. Actualmente există, după cum arată cercetătorii David Goldberg, Mark Corcoran și Robert G. Picard, „sute de tipuri diferite de UAV-uri, mici, cu multitor, ieftine și cu aripile fixe”. Dacă la începuturi dronele erau construite exclusiv de companiile din industria apărării, costul lor fiind foarte scump și ridicându-se la câteva milioane de dolari, în timpul de față au apărut numeroase variante, inclusiv aparate mici și ieftine, ce pot fi controlate cu ajutorul smartphone-ului.

O dronă de tip Qube, construită de compania AeroVironment pentru forțele de ordine, costă doar 40 000 de dolari. Spre comparație, prețul unui elicopter achiziționat în 2012 de Departamentul Poliției din Los Angeles e de trei ori mai scump. Toate acestea permit folosirea aeronavelor fără pilot pe picior mare în diferite domenii, altele decât cel militar.

În SUA, UAV-urile sunt utilizate de poliție și FBI. În iunie 2011 a fost înregistrată o premieră: prima arestare asistată de o dronă. Forțele de ordine din statul Dakota de Nord căutau trei infractori înarmați și foarte periculoși. Pentru a evita o confruntare ce ar fi pus în pericol viața cetățenilor, au folosit un mic aparat fără pilot care i-a identificat rapid pe suspecți într-o localitate întinsă pe 12 km pătrați, iar senzorii de la bord au constatat că aceștia nu erau înarmați, ceea ce a permis poliției să-i aresteze fără probleme.

Astfel, piața dronelor, altădată insignifiantă, se extinde rapid. Asociația internațională pentru vehicule aeriene fără echipaj estimează că în următorii zece ani, aceasta va atinge valoarea de 190 de miliarde de euro. Doar în SUA se produc 146 de diverse modele de aparate aeriene fără pilot.

Îmblânzirea dronelor

La hotarul unui câmp de lucernă de lângă Grand Junction, în Colorado, adjunctul șerifului Derek Johnson, un tânăr bine legat, tuns militărește, privește cu ochii mijiiți spre un punct care se mișcă pe cerul strălucitor. „Nu e nici vultur, nici cioară, povestește jurnalistul John Horgan în articolul intitulat *Domestici-*

rea dronelor și inserat în paginile revistei *National Geographic*, ci un nou brand de vehicul aerian fără pilot (UAV), sau dronă, pe care Johnson îl pilotează de la sol. Biroul șerifului de aici, din Ținutul Mesa, un podiș plin de ferme agricole și zootehnice, împrejmuit de munți de culoarea fildeșului, evaluează potențialul acestui aparat Falcon de a repera turiști rătăciți sau infractori fugari. Laptopul așezat pe masă, în fața lui Johnson, afișează imaginile filmate de dronă pe o autostradă din apropiere”. Și în localitățile rurale ale Europei aeronavele fără pilot încep să se bucure de popularitate. Pe bătrânul continent dronele sunt utilizate în vederea monitorizării modului de valorificare a subvențiilor pentru fermieri. În anul 2011, în UE s-au cheltuit 44 de miliarde de euro ca transferuri nerambursabile în sectorul agricol. De aceea, potrivit legislației comunitare, anual urmează să fie inspectate cel puțin cinci la sută din suprafețele subvenționate din fondurile respective.

În ultimul timp, tot mai multe țări apelează la imaginile de la mare înălțime pentru a verifica dacă fermierii respectă condițiile impuse de UE. Numai că inspecțiile la fața locului sunt foarte costisitoare. Ca și cele din satelit, de altfel, care adesea prezintă imagini nesatisfăcătoare în cazul în care vremea este rea. În aceste circumstanțe, dronele sunt considerate ca fiind o potențială alternativă pentru verificările din agricultură. Spre deosebire de sateliți, acestea pot fotografia din diferite unghiuri, iar secvențele surprinse sunt mai detaliate.

Dronele au fost testate în Spania, în sudul Franței și în Italia, fiind folosite la scară largă. Ele sunt utilizate și în Japonia, dovedindu-se utile atât în agricultură, unde au ajutat la automatizarea procesului de stropire a recoltelor cu pesticide, cât și în investigarea accidentelor, precum în cazul centralei nucleare de la Fukushima, unde au fost puse în funcție pentru a evalua în condiții de siguranță situația la locul catastrofei.

Mass-media adoptă aeronavele fără pilot

În ultimii ani dronele își croiesc drum în jurnalism. În trecut fie spus, ideea adoptării UAV-urilor de mass-media a început să plutească în aer chiar din momentul intrării lor în panoplia armatei americane. Și nici nu-i de mirare. Avantajele se vedeau cu ochiul liber. Cu ajutorul lor se pot obține imagini inaccesibile reporterilor aflați la sol. În plus, după cum am arătat mai sus, prețurile aparatelor fără pilot scad continuu, devenind pe deplin rezonabile.

Potrivit profesorului Matt Waite, fondatorul Drone Journalism *Lab* din cadrul Universității din Nebraska, pentru prima oară UAV-urile au fost aplicate de mass-media în anul 2011 în Polonia, în timpul unui protest, când jurnaliștii „au folosit un minielicopter controlat de la distanță pentru a filma evenimentul”. Era vorba de un mic aparat de tip RoboKopter.

În același an, AirPano, o firmă de fotografii panoramice, a lansat o dronă pentru a surprinde imagini din cer de la o revoltă antigubernamentală din Piața Bolotnaya la Moscova. Concomitent, s-a folosit de drone pentru a filma evenimentul din capitala Federației Ruse, la care asistau aproximativ 100 de mii de persoane, și agenția telegrafică de stat RIA Novosti.

Una dintre primele instituții media care au apelat la drone pentru a realiza un reportaj a fost ziarul digital *The Daily*. Datorită acestui fapt, redacția a obținut imagini de o calitate excepțională în care se putea observa efectul devastator al unei tornade ce a lovit Alabama. Dronele nu aveau cum să fie ignorate, bineînțeles, și de către paparazzi. Aceștia lesne au înțeles că pot obține cu ajutorul lor imagini la care în mod normal nu ar avea acces. Pe Coasta de Azur, de exemplu, unde își petrec vara numeroase celebrități, dronele sunt deja un instrument indispensabil în arsenalul fotografilor de la diferite tabloide.

Raportul RISJ

Un recent raport publicat de Universitatea din Oxford, având la bază cercetarea Institutului de Studii pentru Jurnalism al Reuters (RISJ), se constituie într-un studiu amplu și aprofundat care analizează procesul de intrare a dronelor în viața de zi cu zi a presei. Elaborarea documentului a început în 2012, când Institutul Reuters pentru Studiul de Jurnalism și Programul de cercetări comparative în materie de mass-media și dreptul politic au reunit un mare grup de ziariști, juriști, savanți, experți și specialiști în tehnologii aerospațiale pentru a răspunde provocărilor generate de utilizarea dronelor.

Raportul arată că vehiculele aeriene fără echipaj și pilotate de la distanță (UAV) vor juca în viitorul apropiat un rol semnificativ în mass-media, mai cu seamă în industria știrilor. Ce-i drept, „utilizarea platformelor aeriene nu este nouă în jurnalism”, spun cercetătorii, iar jurnaliștii vor profita de situație pentru a filma reportaje sau videoclipuri în cazul unor mari aglomerații de persoane prin zborul unui aparat ghidat de la distanță deasupra mulțimii.

Totodată, există deja roboți mici, agili și ieftini care se dovedesc extrem de utili și eficienți. Potrivit aceluiași raport al Institutului de Studii pentru Jurnalism al agenției Reuters, aparatul Parrot AR Drone 2.0 este cel mai bine vândut model comercial, fiind disponibil în magazinele de electronice de larg consum pentru aproximativ 270 de euro. Acesta are două camere – una cu o calitate HD – și poate fi controlat prin intermediul smartphone-ului sau al unei tablete de la maxim 50 de metri distanță și pe o durată de 12 minute de zbor. Zboară elegant și rapid, fiind în stare să asigure foarte bine reflectarea unui eveniment de presă. Sunt și alte drone cu parametri tehnici similari sau apropiați.

Astfel, există toate premisele pentru utilizarea dronelor de către jurnaliști și în redacții. La ele se poate apela pentru a acoperi dezastrele naturale, revoltele de stradă și evenimentele sportive majore sau pentru a obține acces aerian în zonele izolate sau închise prin adăugarea de imagini aeriene. Altfel spus, menționează raportul RISJ, micile aeronave fără pilot funcționează ca o „platformă eficientă [...] pentru imagini aeriene și [...] oferă noi modalități de acoperire a știrilor de la nivelul solului”.

În documentul publicat de Universitatea din Oxford și semnat de cercetătorii David Goldberg, Mark Corcoran și Robert G. Picard, este menționat jurnalul de știri australian *90 Minutes* care a filmat un documentar deasupra unui centru de detenție pentru imigranți de pe Insula Christmas. O altă companie australiană, TV Seven, a folosit dronele pentru a efectua o investigație din industria de dezmembrare a navelor în Bangladesh. Drept rezultat, s-au captat imagini care dovedeau că fabricanții aruncau direct pe plajă bucăți din ambarcațiunile desfăcute, poluând mediul și distrugând peisajul.

Ceea ce leagă aceste filmări, subliniază raportul, este faptul că imaginile „au fost produse ca urmare a unor planificări considerabile, realizate într-un loc bine definit, [și] contractate pentru operatorii de zbor cu aprobările de aviație corespunzătoare”. Este firesc să fie așa. În lipsa unor stricte reglementări, UAV-urile riscă să pericliteze zborurile avioanelor de pasageri. În plus, în cazul unor defecte, ele pot cădea în plină stradă, în capetele oamenilor, producând victime.

Reglementări legale și norme etice

Iată de ce, potrivit cercetătorilor, „înțelegerea politică și mediul de reglementare pentru vehiculele aeriene fără pilot este esențială pentru directorii de știri”. Instituțiile media și jurnaliștii vor trebui astfel să acorde atenție reglementărilor tehnice emise de către autorități privind utilizarea spațiului aerian, deoarece dronele aeriene sunt de obicei definite ca „aeronave”, adică reglementările care monitorizează utilizarea dronelor aeriene sunt în prezent „realizate în parlamentele și agențiile administrative”, se mai arată în raport.

În aceste împrejurări, definirea câmpului legal al utilizării dronelor se impune cu prisosință. Grație unei legi adoptate de Congresul SUA în 2012, spațiul aerian, rezervat avioanelor cu pilot, devine disponibil, începând cu 2015, UAV-urilor civile și militare. Datorită acestui fapt, se așteaptă ca numărul dronelor să crească exponențial. Conform specialiștilor FAA, în 2020 peste 30 000 de drone vor survola teritoriul Statelor Unite.

Folosirea aeronavelor fără pilot în jurnalism creează și alte probleme. Potrivit raportului citat mai sus, o preocupare majoră o constituie obiectivele pe

care le vor urmări dronele mass-media. Ele pot fi utilizate, în speță, pentru jurnalismul de investigație, fapt ce va face posibil zborul deasupra obiectivelor și zonelor în care jurnaliștii nu au primit aprobare să investigheze. Acest lucru, potrivit raportului, „ridică probleme etice și juridice semnificative care ar avea nevoie de atenție în redacții și în breasla jurnalistică și care ar necesita informare cu privire la utilizările acestor tehnologii”, inclusiv preocupările privind viața privată, supravegherea, libertățile civile și siguranța.

În Marea Britanie, bunăoară, Serviciul Național de Navigație Aeriană distinge între utilizarea dronelor în scopuri recreative sau personale, pe de o parte, și în interes general, pe de altă parte. La fel și în Australia, unde se permite zborul unei drone mici. Cu toate acestea, utilizarea ei pentru înregistrarea de clipuri video sau pentru a face fotografii este considerată ilegală.

Legislația privind utilizarea dronei civile este, în general, în curs de definitivare. Instituțiile transnaționale discută reglementările privind dronele aeriene. Comisia Europeană, care a lansat recent un raport pe această temă, și Organizația Aviației Civile Internaționale (ICAO) și-au actualizat propriile legislații în scopul de a include utilizarea civilă a vehiculelor aeriene fără pilot în cadrul sistemului aviatic și în normele lor de securitate.

În 2014, în SUA au fost adoptate legi care oferă presei posibilitatea să utilizeze drone. Cu toate că există o sumedenie de aspecte ce trebuie puse la punct, mai persistă o serie de interdicții ce pot crea anumite dificultăți pentru jurnaliști, se poate spune că s-a făcut deja un pas mare pe calea reglementării UAV-urilor în favoarea mass-mediei.

Dar e mult încă până departe. Aparat aeriene ghidate de la distanță există la ora actuală în peste 50 de state și în marea lor majoritate lipsesc deocamdată reglementări permissive care ar facilita jurnalismul dronelor.

Concluzii

Oricum, aeronavele fără pilot au intrat în viața presei. Mai multe instituții media de top includ dronele pe lista lor de priorități. Agenția Associated Press, ziarul *New-York Times* și televiziunea CNN explorează posibilitatea utilizării lor în scopuri mediatice, beneficiind de o permisiune specială de la Guvernul SUA. În același timp, autoritățile americane analizează informațiile obținute în urma acestui experiment pentru a crea noi reguli cu privire la folosirea dronelor în scopuri jurnalistice.

Fenomenul prinde aripi și începe să fie cercetat de oamenii de știință. În Statele Unite, țara cu cele mai multe aeronave aeriene fără pilot, facultățile de jurnalism se concentrează pe studiul vehiculelor ghidate de la distanță și pregătesc studenții pentru utilizarea acestora. Profesorul Paul Egglestone de la University

of Central Lancashire din Regatul Unit elaborează primul curs din istorie de „Drone journalism”.

Mass-media, ca și întreaga lume, intră în epoca dronelor. La orizont se întrezărește o nouă realitate în care cerul va fi împânzit de „trântori” digitali controlați de la sol. Printre aceștia se vor afla, neîndoielnic, și roboții zburători ai redacțiilor de ziare, site-uri și TV.

Referințe bibliografice:

1. Goldberg D., Corcoran M. and Picard R. G. *Remotely Piloted Aircraft Systems and Journalism*. Reuters Institute for the Study of Journalism. Relations University of Oxford, 2013.
2. Bertrand C.-J. *O introducere în presa scrisă și vorbită*. Iași: Polirom, 2001.
3. Gaillard Ph. *Technique du Journalisme*. Presses Universitaires de France, 1996.
4. Di Salvo Ph. *L'ascesa dei droni-giornalisti*. EJO European Journalism Observatory, 2013.
5. Domesticirea dronelor. În: *Revista National Geographic România*, martie 2013.
6. Schifirneț C. *Mass-media, modernitate tendențială și europeanizare în era internetului*. București: Tritonic, 2014.
7. *Eyes in the skies*. In: *The Economist*. Mar 29th 2014.